

גריליה מול צבא-סדיר — עוזה ותורפתה

(מלקח תנועות מרי ביאווה ובאירופה)

מאמרו של המיור מוֹר נכתב על רקע נסיונותיו של הצבא הבריטי במשך שלושת רבעי שנה ומעלה, בפעולות נגד כוחות התנועה הלאומית האינדונזית, כהן הסתבך עקב המצב המדיני המורכב שביאווה. אולם ביסודו מושתת מאמר זה על סיכום ומיצוי כללי של לקח מלחמות-ההתנגדות באירופה כולה, ובארצות השונות של דרום-מזרח אסיה במשך שנות מלחמת העולם: ואת הדוגמאות לביסוס הנחותיו ניתן למצוא בארצות ותנועות שונות ביותר, אף כי מרכז הכובד שלו חל במיוחד על ארצות בעלות ישוב חקלאי כפרי גדול ותנאי מעבר לא קלים עקב הנוף המיוחד.

תנועת הקיצוניים ביאווה אתה מוצא הרבה מן המשותף בינה ובין תנועות ההתנגדות שצצו בכל מקום באירופה נגד השלטון הגרמני. לאחר שקצינים בריטיים רבים נתנסו במסה, או במגע, עם תנועות שחרור אלה, הרי ניתן לקבל מושג ראוי, פחות או יותר, מן המתרחש מחוץ לתחום השטחים הבטוחים ביאווה כיום, על חולשותיהן של תנועות כאלה, ולהחליט על הפעולה היעילה ביותר שיש לנקוט נגדן.

כל תנועות השחרור מקורן בהתחלות צנועות ובראשיתן אינן אלא קבוצות פוליטיות גרידא. עם התלקח היצרים תיארענה פה ושם פעולות בודדות של מעשי אלמות וחבלה. פעולות-עונשין מכריחות על-פירוב את מבצעהיהן להסתלק לאיזורים קשי-גישה להתארגן בכנופיות קטנות, העורכות התקפות על קוי תחבורה. כנופיות אלה מוצאות לנחוך במרוצת הזמן לתאם את פעולותיהן, כדי שלא תוכרענה אחת אחת. — ובמוקדם או במאוחר הן מסגלות עצמן לצורה של ארגון צבאי בבטליונים ובריגדות (ואף דיביויות). אולם כששוקלים את „סדר המערכה“¹ של גריליה מן הראוי „לגרוע פורתא“ מן המספרים, באשר כל תנועות הגריליה רואות משום תעמולה נאה²) בתיאור 100 איש כבטליון. למעשה, הכוח הגדול ביותר המסוגל לפעולה מתואמת באיזור מסויים אינו עלול לעלות על 2000 איש, לכל היותר, אף בצבאות-גריליה מתקדמים. בעית ההזנה מונעת את השימוש במספר רב יותר של אנשים, הואיל ומטבעם של צבאות כאלה אין להם אפשרות לקיים שירותי תובלה ואספקה מסודרים, והם מוכרחים להחיות את נפשם מן המצוי באיזור גופו.

(1) "Order of Battle" — פירוט החטיבות המהוות את חיל הצבא; המונח בא מן הנוהג הצבאי של המאות ה-17 וה-18, עת היה לכל גדוד מקומו המסורתי הקבוע במערכו של הצבא לקראת קרב — המ ע'ר.

(2) כך היה הנוהג באירלנד בשנות 1919—21, וכמעט בדומה לזה נתג גם צבא מיטו ביוגוסלביה. — המ ע'ר.

בעוד צבא הגרילה מתאמן ומתארגן, הולך ומוקם מגננון של שירות מדיעין פוליטי וצבאי בקרב אוהדיו הנשארים במרכזים צבאיים, וכן מוקמת רשת נרחבה של שירות רצים-שליחים המרבה לעתים קרובות להשתמש בנשים ובילדים. ידיעות צבאיות מסתננות מן הערים המוחזקות ע"י כוחות הכיבוש, ומוחדרים לתוכן תעמולה, חבלנים ואפילו נשק. אין ערוך לחשיבותה של רשת רצים-שליחים כזו בתנועת התנגדות, ובלעדיה אין בכלל צבא גרילה מסוגל לפעול ביעילות. לקו רצים-שליחים מאורגן כהלכה תהיה שורה של "תחנות", כרגיל מוסתרות כדבעי, לאורך הדרך, עם מקום מפגש בקצה כל קטע שבדרך. כל רץ ורץ יודע רק את קטעו שלו, בו הוא משמש, ובאופן כזה אין תפישתו של רץ אחד עשויה להכשיל את כל הקו. מקומות המפגש מרוחקים, בדרך כלל, זה מזה כדי 10—15 מיל, ובחלקו של כל רץ עולה קטע של 20—30 מיל. פעם בפעם מחליפים את תחנת הרץ ואת הדרך.

בעוד שמגננון שירות-המודיעין והרצים מוקם והולך, יהדק מנהיג גרילה שעניו בראשו, הדק היטב, את רסן המשמעת של צבאו ו"יחסל" את הספיח המפוקפק של הרפתקנים פליייים שניתן למצוא בכל תנועת התנגדות, הואיל וכשרונם המיוחד לביצוע פשעי-אלימות עלול ליהפך למכשול, תחת היותו נכס. המשמעת חשובה לגרילה לאין ערוך לקיום שמה הטוב בקרב האוכלוסיה האזרחית, ביחוד משמגיע תור החרמות מצרכים וכיו"ב. לכל יחידה בת 100 איש ויותר יסופחו ממונים פוליטיים ותעמלנים, הואיל ויש לקיים במצב ער את האינטרס העממי, עד שיהא שקול כנגד הרגשות אי-רצון העלולות להתעורר מחמת הפרעתם של החיים והפעולות האזרחיים. כל פעולת קרב, ואפילו כל תזווה של יחידה, יש להם גם משמעות פוליטית. תגרות קלות-ערך מתוארות, כמובן, ע"י מחלקת התעמולה כנצחונות חשובים, בעוד שעל כשלונות ומפלות עוברים בשתיקה. נוסח רוסיה.

בסיסי-מחבואים בטוחים בשביל המפקדות, הסדנאות, אסמי-מזון וביחוד בתי-חולים, יוקמו בג'ונגל ברג'ישה, כדי להקנות מידת-בטחון ליסודות הפחות ניידים של צבא-הגרילה במקרה של התקפת אויב.

למועד הזה כבר נכונה תנועת ההתנגדות ליטול לידיה את היוזמה לפעולות נרחבות וע"י התקפת טורי אספקה, עמדות-משמר מבודדות וקוי תחבורה ל"שחרר" איזורים מסויימים, המכילים עיירות וכפרים גדולים, וליצור מצב בו לא כדאי עוד לאויב להוסיף ולהחזיק בהם. מגמה זו להרחבת שטח שליטתו הכרחית הנה בשביל צבא הגרילה כדי לתת לו "מרחב-מזון". כן תוקם בשטחים המשוחררים צורה כל שהיא של שלטון אזרחי, ולפי ששטחים אלה נראים בטוחים יותר, יעברו לכאן חלקים של הארגון, לשם ניצול קווי-תחבורה מתוקנים ומיתקנים אחרים.

ששת החדשים הבאים הם השלב המכריע לכאן או לכאן. עד עתה יכול היה צבא-ההתנגדות לערוך קרבות התקפה בלבד, מתוך שמירת הכלל הראשון במלחמת גרילה, שהוא: — לא לעמוד בקרב-התגוננות ערוך נגד אויב העולה עליו בנשק, באימונו וקשרי-תחבורתו.

היכולת להלום „ולהתנדף“ לפני המהלומה-שכנגד היא שהכריעה כל כך את הכף לטובתו.

אולם התלאות הפיסיות הכרוכות במלחמת גריליה מחוץ ל„אזורים משוחררים“ הן גדולות מאוד. באין ברירה, מנסים איפוא מפקדי הגריליה מעתה, מטעמים פוליטיים, להחזיק בשטח המשוחרר שלהם, ולו גם במחיר קרבנות גדולים, האסורים להם. חדשים מספר של קיום המשטר החדש, העלול מחמת חוסר נסיון להרבות בגזירות ובנגישות, גם הם עלולים במוקדם או במאוחר להעמיד בנסיון את הנאמנות של חלק, לפחות, מהאוכלוסיה האזרחית. מצב זה עלול עוד להחמיר עם הטלת שירות-של-חובה בצבא הגריליה, בגלל הדרישה הגוברת והולכת לאנשים כדי להחזיק מעמד, והפקעה „סיטונת“ של צרכי מזון כדי לספק את צרכיו של צבא מנופח זה.

מעתה תגיע שעתם של כוחות הכיבוש לעבור לפעולות התקפה, לפני שהאנשים, שאילצום להצטרף אל צבא-המרי, אומנו וספגו את התורה הפוליטית של התנועה. זו הפעם הראשונה ניתנה לכוחות הכיבוש היזמה הפוליטית וגם הצבאית. מסע מתוכנן כדיבעי עלול להסתיים בקבלת פני כוחות הכיבוש כמשחררים, בעריקה המונית משורות הגריליה ובהתמוססות גמורה של כל תנועת ההתנגדות. מן הדברים האמורים לעיל ניתן להסיק כמה עקרונות על דרך המלחמה בגריליה, נוסף לעקרונות הרגילים של מלחמה. והרי סיכומם:

א. גישה קולעת לעניינים הפוליטיים. הצעה של ממש, בצירוף פרסום נאות, ויתרונות הנראים לעין מיד, תשמיט את הקרקע מתחת לרגלי התעמולה של תנועת ההתנגדות. יש להימנע מפעולות-עונשין.

ב. השתלט על אספקת המזון או על האזורים המגדלים מזון, הואיל ובלא אלה לא יוכל צבא-גריליה להתקיים או ללחום.

ג. שירות-חקר — ו„חקר-שכנגד“ — מאורגנים כדיבעי הם צורך ראשוני.

ד. לחום בגריליה בנשקה היא, דהיינו: מהירות, אפתעה וניידות, והימנע מחשיפת חילות-מצב קטנים, שהוצבו להתגוננות בלבד, למהלומות של ריכוזי-אויב. העקרון הראשון מובן מאליו. פעולות עונשין הן שליליות בהחלט, ואינן אלא מרחיבות את שורות האויב. זה היה המשגה הגדול של הגרמנים באירופה הכבושה. ידיעות מדויקות, למועד הנכון, על הקו הפוליטי של האויב אף הם צורך ראשוני במלחמה הפוליטית.

פחות קל להגשים את העקרון השני, הלכה למעשה. עריכת התכנית מחייבת ידיעות מוסמכות על האפשרויות החקלאיות של השטחים המשוחררים. מוטב לו לצבא הגריליה לבקוט אורח התגוננות נכון, תוך החזקה בתחום החיצוני של שטחו ע"י פלגות השהיה הנעזרות בשורה של הריסות-משהות ומחסומים בכל דרכי הגישה — שמטרתם היחידה לתת שהות לכוח-המחץ שלו להתרכז בכיוון לנקודה הדרושה. במקרה כזה, עשויה שורה של פעולות זעירות יותר מצד הצבא הסדיר, תוך נישול כוחות המרי מאיזורים מייצרי מזון, להזיק ביותר לעניינם של הללו.

דבר זה צריך שיעשה במידה האפשרית לפני הקציר, באופן שאפשר יהיה לשרוף את היבול או לאספו תחת פיקוחם של כוחות הכיבוש.

לא קל הדבר לארגן את שירות החקר, אך משיעלה בידו לחדור לתוך שטחיהם או לתוך אירגונם של כוחות הגרילה, הרי עשויות התוצאות להיות מעודדות ביותר, — בעוד כי בשעה שכוחות הגרילה מיטיבים לשמור על מצוות הסודיות בשלבי ההתחלה של פעולתם, הרי נראה שהם נוהגים לזלזל בכללי זהירות ראשוניים עם התרחבותו של צבאם. אשר ל"חקר-שכנגד" של הגייסות הסדירים (דהיינו — הריגול הנגדי, ותפקידי "משטרת הבטחון בשדה"), הרי זה, בעיקר, ענין לפיקוחה של המשטרה בערים. ביחוד יש לשים לב לכך שכל המרכזים הגדולים אשר נתפסו בידי צבא הכיבוש יבודדו במאה אחוז תוך שרשרת בטחון, ושיושמו מארכים בדרכי התנועה החשודים לתוך מרכזים אלה ומתוכם.

המלחמה בגרילה, "בנשקה היא" מצריכה יחידות קלות-ציוד, שפעולתן מושתתת על השימוש בבהמות-משא והמקבלות במקרה הצורך אספקה מן האויר. בכוחות אלה אפשר להשתמש לפיקוח על האויזור הנדון תוך שיגור פטרולים מבסיס-בטוח, שמתוכו ניתן להנחית למקומות שיידרשו את האש התומכת הנחוצה מתותח-שדה, — או מוטב יותר — מתותחים בינוניים⁽³⁾. פטרולים אלה מן הדין שיהיו כוח של פלוגה אחת, לפחות. בטליון שלם בתורת פטרול שלוח על ידי הגרמנים באירופה לא היה נדיר.

צורת הארגון של הציינדיטים⁽⁴⁾ הולמת מטרה זו מאין כמות. בכל הזדמנות שבאה לידם, מוטל על כוחות הכיבוש לנסות לערוך מארב לאויב או להפתיעו, ומהלומת-נגד לכל התקפה מצד האויב צריכה להינתן ע"י חסימת קו הנסיגה שלו. בשלבים הראשונים של מלחמת גרילה עשוי חיל-מצב קטן, שיופקד בכל כפר שבאויזור הנרגן, להפריע בהרבה להתפתחות התנועה. אולם אחרי שהתבססה התנועה — יש להסיג את אלה למקומות מבוצרים יפה, שאספקתם מסודרת כדיבועי והם חולשים על הסביבה באמצעות פטרולים פעילים חזקים. ואם אלה מסוגלים להחזיק מעמד במשך כמה ימים כנגד התקפה כבדה, ניתנת בכך שהות לכוחות ניידים לתקוף את הצרים מן האגף או מן העורף ולהשיג תוצאות נאות. בדרך כלל, הרבו הגרמנים באירופה להפר את העקרון הראשון, נהגו לזלזל בשני, הצטיינו בביצועו של שלישי, והחלו גוקטים את הרביעי בשלהי 1944. האיטלקים, כרגיל, הפרו את כולם.

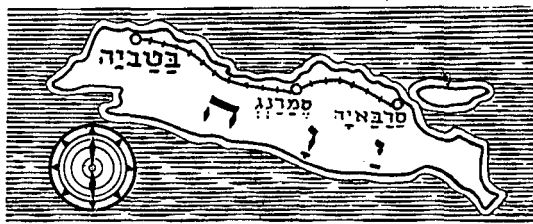
צבא הטורויסטים ביאווה נכנס עתה לשלב המכריע של המערכה — שוב, לכאן או לכאן. כל הארץ, מחוץ לשלושת הנמלים הראשיים, הוא "שטח משוחרר" נרחב אחד⁽⁵⁾. כבר הוחל בשירות-חובה והמשטר החדש כבר הספיק לאבד מחינו

(3) המשפטים האלה הם המסכמים בקיצור נמרץ את אורת הפעולה שנקטו הבריטים ביאווה ב-1945-1946. — המער.

(4) חילות המשטרה בעורף האויב שאורגנו ע"י ווינגייט למלחמה בג'ונגל של בורמה. — המער.

(5) שלושת הנמלים הם: בטאוויה, סורבאיה וסמרנג. — המער.

הראשון בעיני הציבור וטעם החידוש שבו כבר פג. כתוצאה מכך ששני התהליכים — של הקמת התנועה מזה ובניית צבא הגרילה מזה — כווצו לתוך אותו פרק הזמן הקצר עצמו, נמצאו מנהיגיה דלי נסיון ביותר במלחמת גרילה, ואלו העול שהטילו על עצמם בהגנת איזורים משוחררים הוא כבד ונרחב ביותר. כן ניתן לשער שמתקנים, (כגון מכבשי דפוס וכד') קבועים ועומדים להם במקומם, והם לא דאגו מראש לעשותם ניידים או להסתירם.

ד"ר י. בר

מערכות-עיר היסטוריות — ולקחן

קרבות אתונה 45–1944

בתיאורי הקרבות, שניתנו לפני כן¹, בין צבא סדיר וכוחות עממיים בתחום עירוני, יכולים היינו להגיע לכלל מסקנה, שבסופו של דבר, וביחוד בתנאים החדישים, ידו של הצבא הסדיר, מפאת אמצעי הטכניים המפותחים, מוכרחה להיות על העליונה תמיד. דובר לעיל על סיבות המסלות של פועל פריז ב־1848 ופועל וינה ב־1934; וכן הוסבר, שאת נצחון המחתרת הצרפתית בקרבות רחוב בפריז ב־1941 יש לראות כמקרה מיוחד-במינו, ובהערכתו צריך להביא בחשבון את העיבודות שמצד אחד בעת ההיא כבר היו הגרמנים בנסיגה ומן הצד השני היתה תגבורת סדירה בקירבת פריז, ואלמלא עובדות אלו, היה נצחונם של הכוחות העממיים לבדם מוטל בספק. ובכל זאת, לא بدין הוא להסיק מכל אלה את המסקנה, שצוינה לעיל, כמתבקשת, לכאורה. מאלה; לפי שיש בירינו גם עובדות אחרות מן ההיסטוריה הקרובה ביותר — המעידות על כך, שצבאות עממיים, עם כל הליקויים הארגוניים והטכניים שלהם, יכולים, בתנאים מסוימים, ודווקא בתחום עירוני, להחזיק מעמד זמן רב, גם מול צבא סדיר משוכלל. כאחת הדוגמאות לכך יכול לשמש המרד הפולני שבהנהגת בורקומורובסקי בורשה; ואלו הדוגמה השניה — מערכת צבא „אלאס“ מול הכוחות הבריטיים באוקאנה: מערכה, שבה עמדו הכוחות העממיים 30 יום, ובניגוד לתיאור שהוסף בציבור מקורות חד-צדדיים לא הוכרעו כוחות עממים אלה מבחינה צבאית, אלא הפסיקו את פעולתם מטעמים של תכלית פוליטית, שלא היו קשורים קשר ישיר בעצם מצב הקרבות ומהלכם.

א. סיבות ההתנגשות ויחסי הכוחות.

לא כאן, המקום להרבות בניתוח הגורמים המדיניים והחברתיים, שהביאו את המאורעות הידועים ביוון. וראוי לנו רק לציין, שהסיבות הבלתי אמצעיות להתנגשות בין גדודי „אלאס“ לבין הצבא הבריטי היתה הדרישה שנדרש צבא „אלאס“ למסור את נשקו, בו בזמן שהשלטונות הבריטיים והממשלה היוונית של הימים ההם לא נתכוונו כלל לפרק את הנשק

(1) עיין „מערכות“ חוברת ליה וחוברת ליו.